

EKKLESIA Amsterdam zondag 24 maart 2024

Intocht

Alex van Heusden

De laatste week in het leven van Jezus is aangebroken. Het evangelie van Marcus beschrijft die laatste week van dag tot dag. Het dramatische scenario van dag een en twee hebben we horen voorlezen. Beide dagen eindigen met de mededeling dat het laat was geworden en Jezus met zijn leerlingen, de twaalf, de stad uitging. Zij brachten de nacht niet door in Jeruzalem, maar in Betanië, waar een vriend van hen woonde, Simon de melaatse. (Die naam hebben we in de voorgelezen passage niet gehoord; die klinkt later in het verhaal: het huis van Simon de melaatse [Marcus 14:3].) Betanië, *beet-ani*, betekent 'huis van de armen'. Simon de melaatse is zo'n arme. Daar houdt Jezus zich bij voorkeur op, onder de armen en melaatsen. Daar is hij op zijn plaats, meer dan in de stad die ook wel *hamaqom* wordt genoemd, 'De Plaats' - Mokum, in goed, Jiddisch Amsterdams.

De Plaats, Jeruzalem, werd in het jaar 70 van de eerste eeuw onzer jaartelling verwoest, stad en heiligdom, door drie Romeinse legioenen, als sluitstuk van wat de Joodse Oorlog wordt genoemd, de grote Judese opstand tegen Rome, die begin in het jaar 66.

Niet lang na de val van Jeruzalem, in de schaduw van deze catastrofe, heeft Marcus zijn verhaal over Jezus geschreven - een donker, desolaat verhaal, in veel opzichten; een geschrift bij wijze van rouwverwerking, met als dwingende vraag: hoe verder, na dit?

Het feest van Pesach is nabij, feest van uittocht en bevrijding. Niet zomaar bevrijding, in het algemeen, maar bevrijding uit het slavenhuis, uit een leven van harde dienst. Onder regime van Rome leefde de overgrote meerderheid der onderworpen volkeren in slavernij, in een slavenhuis op wereldschaal. Naar schatting waren er twintig slaven op één vrije burger. Een zeer kleine bovenlaag van hoogstens vijf tot tien procent oefende invloed uit op politiek en economisch terrein.

Pesach wordt jaarlijks gevierd en dan trekken drommen pelgrims naar Jeruzalem, die de straten en stegen van de stad bevolken. Reden voor de Romeinse autoriteiten om extra alert te zijn. Mensenmassa's kunnen op drift raken en dan is er geen houden meer aan. Een volksoproer tijdens de dagen van Pesach, als de roep om vrijheid klinkt, daar zijn de Romeinen uiterst beducht voor.

De opperste gezagsdrager namens Rome in Judea, gouverneur Pontius Pilatus, resideerde niet in Jeruzalem, maar in Caesarea Maritima, Keizerije aan Zee. Als Pesach naderde, trok hij naar de hoofdstad, met troepen soldaten in zijn gevolg, om de in Jeruzalem gelegeerde garnizoenen te versterken en zo mogelijke onlusten in de kiem te smoren. Dat was de jaarlijkse 'intocht in Jeruzalem'.

De schrijver van het Marcusevangelie was hier ongetwijfeld van op de hoogte. En wat doet hij? Hij fabuleert een tweede intocht, die van Jezus en zijn leerlingen. En zo togen twee processies naar Jeruzalem op een lentedag omstreeks het jaar 30. De ene was een boerenprocessie, de andere een keizerlijke processie. Vanuit het oosten reed Jezus op een ezel de Berg van de Olijven af, gesecondeerd door zijn volgelingen. Hij was afkomstig uit een boerendorp, Nazaret in het noordelijk gelegen Galilea, en de meesten van zijn volgelingen waren boeren en vissers. Aan de andere kant van de stad, vanuit het westen, reed Pontius Pilatus, niet op een ezel maar op een paard, Jeruzalem binnen aan het hoofd van een colonne keizerlijke cavalerie en soldaten. De processie van Jezus proclameerde het koninkrijk van God, een nieuwe wereldorde; die van Pilatus demonstreerde de macht van het imperium. De twee

processies belichamen het centrale conflict van die week tot aan Pesach, met de kruisiging van Jezus als dramatisch eindspel.

Zoals Marcus de intocht van Jezus beschrijft, is het een anti-intocht, de aankomst van een tegenbeweging, een vorm van 'politiek straattheater', zoals een Amerikaanse geleerde het treffend typeerde. Wat die demonstratie wil oproepen, is zonneklaar, want er wordt gezinspeeld op een visionaire passage uit het profetische boek Zacharia (9:9):

Jubel luid, dochter van Zion,
juich, dochter van Jeruzalem,
zie, jouw koning komt naar jou toe
een rechtvaardige, een bevrijder is hij,
een vernederde, rijdend op een ezel,
op een veulen, het jong van een ezelin.

Hoe anders deze koning dan koningen zijn, hoe anders dan de keizer van Rome en diens zaakwaarnemer Pontius Pilatus. Deze koning is een rechtvaardige, een bevrijder, geen slavendrijver, een vernederde is hij, door grootmachten neergebogen. En wat dan volgt, bij monde van de Naam, JHWH, de God die bevrijdt (Zacharia 9:10):

Ik zal wegvagen de strijdwapens uit Efraïm,
de paarden uit Jeruzalem,
weggevaagd wordt de boog van de oorlog.

Geen vernietigingswapens meer, geen soldaten op paarden, uit het Joodse land en uit Jeruzalem zal de oorlog worden uitgebannen. 'Hij - die koning - spreekt vrede voor de volkeren' - *sjalom*, vrede ook in de betekenis van heel-making, heel-wording, alles wat in gruzelementen ligt, wordt hersteld.

Die koning van de vrede komt, 'rijdend op een ezel, op een veulen, het jong van een ezelin'. Zo ook Jezus. Hij komt niet hoog te paard, zoals koningen en keizers, maar, als Sancho Panza, zittend op een ezelsveulen. Probeer daar maar eens een ruitersstandbeeld van te maken.

Hij wordt toegezongen, die komende op een ezel, met woorden uit Psalm 118: *Gezegend de komende in de naam van JHWH* - het lied waarmee jaarlijks de pelgrims ter gelegenheid van Pesach worden begroet door de bewoners van de stad.

Maar nu even goed lezen. Want wat doet de schrijver hier? Die eerste regel, *Gezegend de komende in de naam van JHWH* - die is ontleend aan Psalm 118. Maar die tweede regel, *Gezegend het komende koningschap van onze vader David* - die vind je niet in Psalm 118, die heeft de schrijver toegevoegd. Die zou uitdrukking geven aan de verwachting van de mensenmenigte daar dat het aloude koningschap van David hersteld zou worden. En dat Jezus, die nieuwe Gezalfde, de Messias, dat wel even zou doen. Zo niet, meent de schrijver van dit verhaal. Want de hoop op het machtige rijk van David kan niet met van alles in verbinding worden gebracht, alleen niet met geweldloosheid en vrede. Dat is de grote les van de Judese opstand tegen Rome. Die bracht niet het herstel van Davids koninkrijk, maar enkel de droefenis om massaal vergoten bloed na de onvermijdelijke nederlaag, door het oppermachtige Rome het volk van Judea toegebracht.

Hier resoneert een tekst uit het boek 1 Kronieken dat de vraag beantwoordt waarom David geen huis mocht bouwen voor de God met zijn naam, JHWH. We lezen - woord van JHWH (1 Kronieken 22:8):

Jij [David], jij hebt veel bloed vergoten en grote oorlogen gevoerd.
Jij mag geen huis bouwen voor mijn Naam,
want jij hebt veel bloed ter aarde doen vloeien
voor mijn aangezicht.

Jezus gaat de stad binnen, het Heilige in, de tempel, hij kijkt goed om zich heen - nog niet eerder was hij in Jeruzalem. (De evangelienschrijver Lukas zegt van wel, dat hij daar als kind kwam, als twaalfjarige, maar dat is Lukas.) Wil hij zich een oordeel vormen over wat zich daar afspeelt, in het Heilige? Het heeft wel iets van een toeristisch intermezzo. 'Het verhaal van de intocht gaat uit als een nachtkaars,' lees ik in een commentaar. Inderdaad, er gebeurt helemaal niets. Geen groots vertoon van macht, geen wapengekletter. Jezus verlaat de stad - hoe, nog altijd op die ezel? - en gaat naar het armenhuis om daar de nacht door te brengen, bij Simon de Melaatse. De kaars wordt uitgeblazen.

Wie mag zijn hoogte bestijgen,
staan in zijn heiligdom, wie?

'Het huis van JHWH', zo wordt in de Hebreeuwse bijbel het Heilige, de tempel, doorgaans genoemd. Daar gaat Jezus heen, de volgende dag, om er een politieke daad te stellen. Zou hij dat hebben overwogen, toen hij een dag eerder in het Heilige goed om zich heen keek? Waarom doet hij dat, de tafels omvergooien van de geldwisselaars en de stoelen van de duivenverkopers - waarom die infrastructuur buiten werking stellen en het hele tempelbedrijf platgooien? Omdat de Romeinse bezettingsmacht zich er meester van had gemaakt. De Romeinen benoemden de hogepriester en hij en de overige priesters collaboreerden met de Romeinen. Daar hadden ze veel baat bij, politiek én financieel - en het ene ondersteunde het andere. Bezetting en collaboratie vormen een onlosmakelijke twee-eenheid, weten we uit onze eigen geschiedenis van 1940-1945.

Hier komt Jezus tegen in het geweer en hiermee bezegelt hij zijn eigen lot. Het Heilige een roversrol? Ze willen hem ombrengen, 'verloren doen gaan, de leden van het tempel-establishment. De kaarten zijn geschud. Het oordeel is geveld. Van nu af bevinden Jezus en de hogepriesters zich op ramkoers. Rome is de lachende derde.

Maar nu een pas op de plaats. Het evangelie van Marcus zegt heel precies wie er verantwoordelijk zijn voor de dood van Jezus: de Romeinen en de met Rome collaborerende priesterkaste - het Romeinse systeem dus. Niet het volk van Judea. De menigte, zo zegt het verhaal, was op de hand van Jezus, 'was in de greep van zijn onderricht'. En dat maakte Jezus tot een gevaar voor de gevestigde macht. Wie weet, zou hij alsnog een opstand ontketenen, in de dagen van het feest der bevrijding. Zo was de stemming onder de mensenmassa - nog wel.

De wereld waarin wij leven. Met oorlogen en dreigende escalatie van oorlogen. Van kwaad tot erger. Hoe gaan we daarmee om? Wat vertellen we onze kinderen - onze kleinkinderen? Aan het slot van haar bewogen essay *Brief in de nacht. Gedachten over Israël en Gaza* schrijft Chaja Polak:

Er is een chassidische legende die me zeer lief is. De legende verhaalt van de zesendertig rechtvaardigen, de *Lamed Waw Tsadikim*. Om hen alleen laat God de wereld niet vergaan. De zesendertig rechtvaardigen dragen in hun hart alle verdriet en pijn op aarde. Zónder te weten dat zij rechtvaardigen zijn. Wanneer een rechtvaardige in de hemel komt, vertelt de legende, is hij (of zij) zo koud geworden dat god deze mens moet verwarmen tussen zijn eigen handen. Een enkele keer, vervolgt de legende, heeft hij daar meer dan duizend jaar voor nodig.

Meer dan duizend jaar. Zo lang? En die rechtvaardigen - zijn wij dat ook? Om verdriet en pijn te delgen? Om mee te bouwen aan deze aarde als een huis van vrede voor al wat leeft?

Moge het zo zijn.